
ПРОГЛАД

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет „Св. св. Кирил и Методий“

кн. 1, 2019 (год. XXVIII), ISSN 0861-7902

*Светлана Георгиева*¹

(НЕ)ПОЗНАТИЯТ ЕЗИК: ГЕРГЪОВДЕН ПРИ БЕСАРАБСКИТЕ БЪЛГАРИ

Svetlana Georgieva

**THE (UN)KNOWN LANGUAGE: ST. GEORGE'S DAY IN
THE BESSARABIAN BULGARIANS' PERCEPTION**

Folk-calendar terminology is an expression of the national specificity of cultures. This makes its studying promising within the framework of the tendencies for 'European-style thinking' which have emerged since the beginning of the 21st century. The article examines St. George's Day customs and rituals in their ethnolinguistic aspect. G'erg'ewd'en (Vch, Cub, Chsh), G'ergyvovd'en (A, G, Kam, Dl, Z), G'ergyochd'en (A), G'ergyouud'en (Kr), Gyorguvd'en (Kul), Gyorguud'en (R), Gerg'ofden (Cyr), G'argyvovd'an (DN), Gergiuden (Or) – the largest and richest – in a ritual sense – spring religious vestive-ritual complex of the Bessarabian Bulgarians, which is celebrated on the 6th of May (on the 23rd of April old style) and is dedicated to the Christian saint George, who is – in the folk tradition – the protector of shepherds and flocks. The paper attempts to systematize and explore the peculiarities of the cultural dialect associated with St. George's Day ritual sequence.

Keywords: *St. George's day, spring customs and rituals, St. George's day's customs and rituals, ethnolinguistics, cultural dialect, Bulgarian diaspora in Ukraine.*

Терминологията на народния календар е израз на националната специфика на културите и в този смисъл изучаването ѝ е перспективно в рамките на формиращите се тенденции за европейско мислене от началото на ХХІ в. В статията се проучват гергъовденските обичаи и обреди в етнолингвистичен аспект. Г'ерг'евд'ен (Вч, Куб, Чш), Г'ергъовд'ен (А, Г, Кам, Дл, З), Г'ергъохд'ен (А), Г'ергъоуд'ен' (Кр), Гьоргувд'ен (Кул), Гьоргууд'ен (Р), Герг'офден (Кир), Г'аргъовд'ан (Дн), Гиргеуд'ен (Ор) – най-големият и богат в обредно отношение пролетен религиозен празнично-обреден комплекс на бесарабските българи, който се празнува на 6.05. (по стар стил на 23.04.) и е посветен на християнския светец Георги, който в народните представи е покровител на овчарите и стадата. Направен е опит да се систематизират и проучат особеностите на културния диалект, свързани с гергъовденската обредност.

Ключови думи: *Гергъовден, пролетни обичаи и обреди, гергъовденски обичаи и обреди, етнолингвистика, културен диалект, българска диаспора в Украйна.*

Традиционната календарно-празнична система на населението от Южна Украйна съставлява съществен и интересен дял от етнокултурното наследство на българите. В нея са съхранени множество езически и християнски по своя произход и съдържание възгледи и представи и предопределените от тях обреди и обичаи. Изучаването на езиковите сведения на народната култура е една от актуалните задачи на съвременното езикознание, най-напред на диалектологията и етнолингвистиката. Етнолингвистиката не е нов дял от езикознанието, но днес езиковедите проявяват особен интерес към нея. Трудно е да се каже точно на какво се дължи този факт – може би е своеобразен отговор на предизвикателството на етнологите, които все по-често се опитват да обяснят етноложките проблеми чрез езика, или просто увлича с интересните си теми, с широкия диапазон на своя обхват, който излиза извън рамките на езикознанието. В българската езиковедска наука се появили разработки, посветени на календарните и семейните обреди и обичаи на българите, в които са събрани и систематизирани голям масив от диалектни названия (Легурска, Китанова 2008; Речник 2018).

---

¹ **Светлана Георгиева** (Svetlana Georgieva) – доц. д-р, преподава български език във Филологическия факултет на Одеския национален университет „И. Мечников“ в Украйна.

Целта е да се събере, класифицира и стратифицира колкото може по-пълно етнолингвистичната лексикография в системата на календарния празник Гергьовден – име на празника, обреди, обредни действия, изпълнители на обредни действия, обредни реалии, които се използват от българската диаспора в Южна Украйна. *Обектът* на етнолингвистичния прочит е Гергьовден в народния календар на българите от Южна Украйна. *Предмет* на това изследване е лексиката на обичайно-обредния гергьовденски комплекс. **Изборът на обекта в това изследване не е случаен.** За бесарабския българин голям празник е Великден, но още по-голям е Гергьовден: [//*На лич'ан ден на Великд'ен // на дважд по-лич'ан Г'ергьовд'ен (З)*//].

Календарните празници като фактор, съдействащ за запазването на етнокултурната идентичност на българите от Украйна, са богат извор за разкриване на българската народна култура, за промените, които тя търпи в обкръжението на други култури (Георгиева 2017: 56–69). Обичаите и обредите, изпълнявани в края на XX и в началото на XXI в. в българските села в Бесарабия, все още не са добре проучени. Теренните материали, събрани от съвременните изследователи и въведени частично в научно обращение (Георгиева 2017), разкриват все още, обикновено под формата на спомени, старинни варианти. Проучванията на обредите разкриват не само общото в културата на българите от диаспорите с тези от метрополията, но и кои елементи от традицията са най-устойчиви. От друга страна, вариантите, които понякога съществуват дори в едно село, показват не само това, че селото е формирано от преселници от различни краища на България, но и взаимодействието между тях. Наблюденията доказват също, че влиянието на обкръжението върху културата е първично, а върху езика – вторично, т.е. езиковата интерференция в областта на културните заемки обикновено е резултат от влияние върху самата култура.

Като отправна точка за това изследване служи трудът на Н. С. Державин «Болгарскія колоніи в Россіи (Таврическая, Херсонская и Бессарабская губерніи)» (1914). Теренните материали, събрани от съвременните изследователи (Барболова, Колесник 1998, Барболова 1999, 2013, Колесник 2008, Георгиева 2015, 2016, 2017), частично са въведени в научен оборот и представляват интерес за по-цялостни и комплексни проучвания, които ще дадат нови данни за българския език и култура и за тяхното разнообразие.

Сред преселническите български говори в Южна Украйна са представени основно говорите от североизточния (мизийски), южнобалканския, подбалканския и източнотракийския тип. Установено е, че преселническите български говори се делят на: чушмелийски, чийшийски, балкански, олшански, тракийски, западнобългарски и източнородопски (Георгиева 2011: 91–96; Георгиева 2013: 29–36; Георгиева, Колесник 2016: 5–42).

Името на празника Гергьовден идва от антропонима „Свети Георги“ – почитания светец на българите. Названието варира: **Гергьовден** като общобългарско название (Китанова 2008: 106–107; БТК, 47–55; Речник 2018: 70–71), но също и **Г'ерг'евд'ен** (Вч, Куб, Чш), **Г'ергьовд'ен** (А, Г, Кам, Дл, З), **Г'ергьохд'ен** (А), **Г'ергьоуд'ен** (Кр), **Гьоргувд'ен** (Кул), **Гьоргууд'ен** (Р), **Герг'офден** (Кир), **Г'аргьовд'ан** (Дн), **Гиргеуд'ен** (Ор). В народния празничен календар култът към св. Георги е свързан с богата и сложна обредност, която засяга много страни от техния живот. Характерните скотовъдни обреди и обичаи се преплитат с обичаи, свързани със земеделието, както и с обредни практики за осигуряване на здраве и благополучие (БТК, 47). Това е народен и черковен празник на 6 май (по стар стил на 23 април), посветен на християнския светец Георги, който в народните представи е покровител на овчарите и стадата.

Развитието на гергьовденската обредност е съсредоточено от преди изгрев слънце до обяд на празничния ден. Вечерта срещу празника деленците извършват следните действия: [//...*налим нъ врътътта пу ина свиштитчка и пу ина киткъ люл'акъ тургами// Тугаа цъфналу тва е лул'акътъ зилень и на с'акуй врата и свиштитчка// И сабал'антъ са ставъ рану/ си умивъ учити (Дн)*//]. Идеята да се става рано на Гергьовден се осмисля като съдбоносен магически миг. Първите, които започват празничната дейност, са овчарите. В с. Городне (Чийшия) те трябва преди разсъмване да изпреварят *бъсмътаркити*. До изкарването на овцете на първа паша овчарите извършват в кошарата определени магически действия с предпазна функция: [// *Тр'абъ дъ станът нъприш бъсмътаркити/ рану/ рану дъ идът нъ мандрътъ с шерини тугеги/ упечини тугеги/ то ли ут сълкъм/ то ли ут другу/ чи ги упичът нъ ог'анъ силну/ а чи дъ риче дъ удари кучи ли/ влък ли/ нешту ли/ и дъ ни съ*

счупи/ ѝакъ ту'агъ/ шерини/ ги нър'азувът къкту зъмче// И иди с таа ту'агъ/ съ упре нъ ту'агътъ/ и съ приметни три път'а/ киди зайдювѣни/ киди изгр'авѣни/ и дъ съ търкулни пу русътъ (Чш)//]. Лексемите баснарка, баснатарка, басмарица ж. диал. са в значение на 'баячка, врачка' (Речник 2018: 27–28). В селата Чийшия и Бургуджи се използват думите басмачка, басмачийка, басмарка, бѣсмътарка (бамсма, бамсмъ ж. 'баянка, заговор, думи, с които се бае'). Едните бѣсмътарки например лекуват от страх (басми за страх) и предсказват съдбата, другите – от уро-часване (басми за уруки), страх и семейни проблеми: [// По-рану бѣсмътаркити били по-изв'есни ч'ем ш'ас// На нескаин'а ден при т'ах най-ч'асту одат жини с малки дица// Бѣсмътаркити имът разни сп'ециал'ности// Иднѣта/ наприм'ер/ ликува ут уплаш'ану и пр'едсказва суд'бата/ другата съ считава за специалист/ койту ликува ут урки, уплаш'ану, ришава симейни праблеми и другу// Нъ Герг'офд'ен тр'абъ дъ станът нърпиш бѣсмътаркити/ рану/ рану// Басмътаркити ф нашту селу байали ут урки и уплаш'ану// Тий ги ликуват ут уплашану (Чш)//]. Според спомените на чийшиеците най-често басматарките били спортини в главѣта и слагали край на живота си, като можили да са убесат или дъ съ удават в гиран'а.

Причината да се берат треви рано сутринта на Гергъовден се корени в представата, че силата иди в тривѣтъ к'ар на Гергъовден, Гиргъофскътъ тривѣ изл'авѣ пролитну времи (Кал); с гергъовскътъ трива ран'ам уфцети (НТ). Вярата в живителната сила гиргъофскътъ тривѣ определя и традицията да се берат билки рано сутринта, преди още да е огряло слънцето, по росата. Момите берат за красота, булките – за плодovitост, болните хора – за здраве, а магъосниците, наричани още и мамници – за да мамят максула, т.е. плодородната сила от нивите и животните: [//Такиви ималу преднута времи// Ма те да убирѣтъ такоо/ т'а искъ да бѣй магъосницѣ// Ут нашта в'арѣ н'ама диди нукуй, диди дъ убирѣ максул'а ут фцети (Дн)//]. Най-напред набират гергъовче, а после и други треви – коприва, пелин, цвят от ябълка, люляк и др.

В с. Нови-Троян, Болградски район, майките будят децата с думите: [//Стигъ спа, ша земите на агънцата сѣня/ увчерята отко-ля съ стѣнали и с руса са умили (НТ)//]. Повсеместни са обредните дейности като умиване/валяне по росата, събиране на билки, окичване с гергъовска трева на стопанските постройките. Първите две практики са задължителни най-вече за момите: [//Повнѣ муми б'айми съ тѣркал'айми пу тривѣтъ зѣ здрави/ пѣк болнити нуцуваа нъ нивити/ по в мокруту и се зѣ здрави/ а и триви лику-вити си бир'а ѝа// Имаши ошти муми ут вичартѣ нѣдрезжат лозувѣ прѣчка и турѣтъ крѣтунка да са сбира сока// И с негу дзѣрънта си мейат кусити да са длѣги (НТ)// Напрешка/ да ви кажа/ манинка б'ах ощи и заповн'ах/ чи момити/ дету нижен'ати/ тр'аа да станат рану/ да пумитѣтъ улцата/ си умеят главата с роса/ за да растат косити (Кр)// На Гиргеуд'ен сабал'ана си мийат учити с руса (Ор)//].

Един от съществените моменти на Гергъовден е първото обредно задояване на овцете. За да са здрави, сити и плодovити през цялата година, рано преди изгрев и по росата ги изкарват на гергъофскее чиир. Вярва се, че стадото трябва да са прибере преди изгрев в кошарата, за да го завари слънцето сито и напасено, за да е такова през цялата година. Най-напред се издоява първата уйагнена овца, чието ѝагне се принася като курбан на св. Георги. Първото мляко се излива в реката, за да тече млякото на овцете като реката, т.е. като вода. Първото издоено мляко сагмал се взема от овчарите за здраве на овцете. На Гергъовден стопаните подновяват договорите с главния овчар и чрез жребий установяват помежду си реда за вземането на млякото. Това се прави в кошарата, след като се изкарат овцете: [//На тоѝа ден/ удбѣват аганцета/ и издбѣват пѣрвуту мл'аку/ расплѣшат са/ и закл'учват нѣви дбговори с уфчарит'е и рѣтаит'е (Сув)//].

Основен акцент в животновъдното ядро на изследваната гергъовденска обредност при българите от Южна Украйна е коленето на първото агне. Структурата на обредното жертване разкрива основната му цел и функции, които са пряко свързани с производителния процес. Агне за курбан за Гергъовден се обрича от стопанина през периода на обагнянето. Ако агнето е мъжко, се дава в дар (курбан) на св. Георги, ако е женско – се оставя за разплод. Обикновено се избира първото родило се мъжко агне, наричано гергъовче: [//Кол'ат агнинци младу гиргеуску/ пикѣт гу у собата с булгур (Ор)//На Г'ергъовд'ан/ рану сабахл'ан/ в кажний дор/ са коли младу мъшку хаганци (З)//На Гирг'овд'ен катѣ инѣ гудинѣ колим ѝегни, прам курбан (Кал)// Са коли агни за курбан// На рѣгч'ету му врѣзват

св'еш'чица/ тур'ат на врато му звънч'е/ или б'ала л'ента на главата/ на шийата с идин кунец връзват звънч'е (Сув) [/].

Самото жертвоприношение има определена последователност в извършването: коли се малко преди изгрев, за да огрее слънцето кръвта, преди клането го запазват със сол, трици и *гергьовска трива*, връзват му на главата червен конец с китка, палят свещ над главата му преди заколването, извършват се обредни действия с кръвта, китката, свещта. В по-старо време агнето се коли до огнището: *[//Внасва гу фъф къшти ду угништиту/ му бучва ина мънинкъ свиштитчкъ нъ чалоту и съ прикръстьоо сришту кунити (Дн) [/].* Споменава се, че имало клане и на прага, на източната стена на къщата или в кошарата. Сега се коли на открито, под плодно дърво. В миналото по вътрешностите на агнето се гадаело за бъдещото плодородие.

Разнообразни са практиките с кръвта и костите на обредното агне. Вярва се, че кръвта от жертвата има предпазващ характер. С нея обикновено правят кръстен знак по бузите и челата на децата против уроки; бележат се горният и долният праг на вратата или ъглите на стаята, за да не влизат магии и болести въщи. Костите се събират и след празника се заравят в мравуняк, за да са *вѣдат фцети тму мурафинки*, или се хвърлят в реката да *тиче мл'акуту тму уда*. Бабата взема малко свежа кръв и *б'ал'азва д'ацата* на бузите и челото: *[//... и му са збира в н'акуй пасуда кръфта// Сетн'а ф та: кръф си тупът пръста и тургат точки на лиц'ету на дит'ету/ тва са прай/ коту дит'ету да ни гу урчасо:т (З) //Бабата тупи пръсту си саз млада св'ежа крѳу и утожда къшти при д'ацата да ги б'ал'азва на три м'асти/ на лиц'ету/ на ч'елуту/ и на дв'ат'е лица// И казва/ Да бъдити жуви и здрави на ц'ала гудина (Кр) // С краута мажат на дв'а дица чалата им и тий утиват да га фѳрл'ат у дир'ету/ или га изливат на млада виданка да има гул'ам урожай (Ор) // То са прикад'ава/ и кугату са заколи/ с кръфта му т'е тр'аба да упрѳска н'аква ѳстучна стина/ прават крѳсчита пу чулата на дицата/ на вратата/ ѳли на стината// Крѳта на агнит'е са излѳва ф р'еката/ а пак кокалит'е му/ са зарават в зим'а/ в мрав'ейник/ да са вѳд'ат уфѳ'е какту муравѳнки (Сув) // С крѳтѳ мажат нѳ дитенѳи крѳсчанѳи на чалоту дѳй здраву, дѳй кураву (Дн) [/].* След това децата отнасят чашата с кръвта към реката и я изливат в нея, за да има дъждове. После те измиват лицата си с вода от реката.

Особено място на трапезата заемат *курбанѳт* и обредният *гергьовденски кравай*. Като израз на особена почит към св. Георги в с. Кулевча приготвят курбан само на *Гьоргувден*, *саде на негу му прайам курбан*. Курбанѳт се осмисля на равнището на народните вярвания. Обстойно тълкуване за това дават Легурска и Китанова: „**Курбан** Даване на кръвна жертва – свиня (за Коледа) и риба (за Никулден), характерно за цялата българска етническа територия, и обредната гощавка със закланото животно. Придружава се с обреди за плодородие, здраве, плодovitост на животните, за благоприятно време; някои от костите на животното се пазят за лекуване, магия и др. Курбан се прави и за светеца-покровител на даден празник. На обредната трапеза се изпълняват песни и се играе хоро“ (Легурска, Китанова 2008, с. 76). „В народния календар **курбаните**, както се вижда, не се правят на бога, а на „медиатори“ в лицето на застъпници пред бога, какѳто може би най-известен и почитан по българските земи е св. Георги. Този светец е натоварен в народния календар със застъпничеството за плодородието и „стоката“ пред бога“ (Стаменов 2011, с. 142–143).

Ритуалното приготвяне на *курбана* се извършва в семейството от най-възрастната жена. Съществуват няколко варианта за приготвяне на обредното ястие курбан: агнето се пълни с булгур/ориз и се запича (*печено агне с булгур (Ор)*); агнето се запича цяло без пълнеж (*печено агне в собата без болгур (Ор)*); агнето се нарязва на мрѳвки и запича с булгур/ориз (**Кул**); агне на мрѳвки задушено (**Ор**); агнето се нарязва на мрѳвки и се вари във вода (**З**). Например в село Кулевча курбанѳт се приготвя по следния начин: *[//Най-главноту ѳаст'е на този празник/ курбан и сичкит'а сем'и на този д'ен гу готв'ат// Сначала са тур'а удѳ да заври, налива са вѳтр'а идин лиен'/ тур'а са малку мас/ лавроу лист/ ч'ер пипер// Пушита са урис и булгур да са надуй// Тур'а са утгор'а ц'алуту младу агн'е и закрива са сас фал'га и главѳта са тур'а сигурну да са тич'е// Завашита да са пали пиштѳ (Кул) // Колиш ѳалува фѳца/ га удираш и га р'ежиш на мрѳфки сичката фѳца// Вѳтришната лой га вадииш и га нар'агваши на парч'енѳа// Джиг'ера и чирвата (уж'е умити) са парат ф вргала вуда на идин час// Гату са сварѳт ги р'ежиш на ситну и тургаши чауна/ тургаши луйтѳ да са ужари/ с'етн'а тургаши джиг'ера и чирвата да са пуджарѳт малку и тургаши*

мисоту и кокълъ/ сетн'а тургаи сол/ ч'ер'ен пип'ер/ червен пипер и лаврови листа и пак тургаи месу дурде си напълниш чауна// И гу залгупуваиш и на тих ог'ан да ври (Кал)// Стипан готви п'еч'ену шили (мъжко) с бългур, курбан за здрави (З)//]. Практически навсякъде в тавата се слага и главата на агнето, защото курбан без глава не е курбан.

Агнето се пече цяло и заедно с хляб и други неща се носи в църквата. След осветяването всички си разменят ястия и заедно обядват в църковния двор. Следобед се изнасят печените агнета на улицата, където всяка махала си има място. Готви се **курбан** и всичките от махалата ядат заедно: [*С'етни/ ж'енур'ата/ гату упич'ет агниту/ сичкити са зб'ират/ и са устр'ойва опита трап'еза на маалата// П'опу св'ет'и сичкио курбан/ и си к'усва// И затва му дават главичкит'е на аг'енцата (Сув)//]. Преди това най-възрастният чете молитва и кади трапезата. [*Пак омрата си празнуват/ си пийет/ и си ид'ят за здрави// Омнитата трап'емза/ са устр'ойва у н'амакуй хаз'аин дома/ в двору// (Сув)//]. Костите от изяденото се прибират и заравят в някой мравуняк, като казват: Т'ий да са въдат фц'ети, къкту са въдат т'е: мурафинки!“. Ръж'енити, на които са били печени агнетата, се забождат в нивите, да порасне житото, колкото тях високо. Стопаните ходят да оглеждат нивите, ако в зелена нива се крие гарван, значи ще има голяма реколта: [*У с'атийа ичумик, да са скрива гарван'а в'етр'а (Ор)//].***

Паралелно с приготвянето на блюдото **курбан** стопанките пекаат и обредни хлябове *богувица, кравай, пита*. Те са предназначени за празничната трапеза, за раздаване за здраве. Обредният квас се замесва в нощта срещу Гергьовден от най-чистото и най-бялото пшенично брашно, за да бъдат *хаганцаата* и *мякото* бели, и с *мълчана вода* – донесена от кладенеца при пълно мълчание. Преди да пристъпят към самото замесване стопанките си обличат чисти дрехи, кичат себе си и нощвите с червена китка.

Питите шарят с пластична украса от самото тесто, изобразяваща кошара, овце, овчар, овчарска гега, кучетата в стадото. Такива *пити* се пекаат две: едната за трапезната маса, другата се дава на овчарите – *уштарит'а*, в знак на голяма благодарност: [*На този празник са пич'е л'аб// Утгор'а на питата/ бабата праи уд т'асту три парч'енца и ги слага// То ша б'ди за агн'енца м'нички/ / И инъ закрив'ена пр'чка тожи уд т'асту/ то за уштар'ка (кирлига)// Таквизаки пити аз л'аб са пик'ят дв'а// Ин'та са носи на уштар'ат'а/ да ги публагадарим за т'авната рабута/ пак втор'ата вичартъ са слага на стуло (Кр)//]. Всяка жена раздава от осветените на трапезата храни.*

Приготвя се общоселска трапеза, която се прави край селото. Край трапезата и през целия ден се играят *гергьовденски хора*. Играе се на песен, а песните имат религиозно-митичен характер, с мотиви за змейове и самодиви и с основния мотив за св. Георги, който обикаля полето, побеждава ламята и отключва влагата и плодородието. Извършват се интересни обредни практики. Един от интересните обреди на този ден е краденето на малкото дете. Вярва се, че това предпазва детето от уроки. Крадат го баба му или леля му. Майката, която дойде да си взема детето, трябва да ги *дари с касинки или пишикир'а*: [*Напланни са крад'е м'ничку д'ат'енци у руднинит'е/ кумишиит'е// Бабата/ л'ел'ата/ каката двождат и з'емат д'ат'ату ут'ау// Пуд'ер' малку вр'ам'е майката на д'ат'ету утожда да си и з'ема и тр'аба да ги дари саз касинки и пишикир'а// Пак бабата купува н'ашта и игрушка на д'ат'ату (Кр)// Крад'ът манинки дит'енца у майката за здрави/ с'етн'а искат мухариц за т'ах (Г)//].*

Няколко семейства се събирали заедно на улицата и така празнували този ден. Курбанът се слага по средата на масата, най-възрастният мъж чете молитва, *пракад'ава ас кандилка*. Реже се *питата/ хляба* и жените си *пудават* по едно парче една на друга: [*Слагат на ср'ад'ята стуло/ лиен'у ас курбану и втор'ата пита аз л'абу// Кром'е туй/ слагат р'апичка/ зил'ен лук/ салати/ р'ан/ гарчица/ патладжани// Най-стариу чил'ак пракад'ава ас кандилка сичкит'е курбани// Чит'е мулитви// Р'ажси са питата аз л'абу и жин'ат'а си пудават пу ино парч'енци инъ на друга// Заваитат да йад'ят/ пиит вину/ танцуват/ пуит (Кр)//]. Вярвало се е, че сутринта *кату видиши пр'ю м'ши ша б'иши курава, ша видиши жина, наоо микушава ша б'иши май булнава*.*

На този ден ходят да поздравят всичките мъже и момчета, които носят име *Гьорги*. Започват да поздравяват от дванайсет часа през нощта и цял ден. Те ходят да *к'пат имининику*. Който е пръв – на него му дават *кр'на*. След това всичките ги гощават. Събират се няколко семейства на *миж'ата*, *кулиха м'шики йагнита* и *вариха курбан, пекаха йагнита*. Агнето се разделя на парчета и се вари

на *пирустийа*. Ходят на межата (междата) със празнични каруци, цялото семейство (деца, моми, ергени и всичките домашни). Обличат (*са ублицаха*) *празнични дрехи*. Това е не само празнуване на *Гьоргувден*, но и запознаване с бъдещите сватове (който има младежи за *главини*), сключват се също търговски сделки. На този ден се гледа каква ще бъде реколтата през годината, ако *гаргата* не се вижда от прораслата нива, реколтата ще е добра. На този ден всеки трябва да се претегли на кантар, завързан за зелено дърво. Вярва се, че ако е наддал на тегло от *ланишия Гергьовден*, годината ще бъде добра и ще бъде здрав, а ако е смъкнал тегло, се приема за лош знак.

Важни елементи в гергьовденския празничен комплекс са люлеенето на люлки и обредното *гергьовденско хоро*, характерни за цялата общност. Правят се люлки и всички хора се люлеят за здраве. За люлката избират зелено дърво, а не сухо, защото сухото дърво е за болести, а зеленото е за здраве: [// *Дицата са л'ул'ат на л'улки/ врзани на бр'ехуви драв'а (Сув)*//]. Локализирането на люлеенето в гергьовденската обредност е във връзка с оплодителната и брачната идея на празника. Според народното тълкуване това традиционно действие представлява забава или развлечение най-вече за младежта – момичета, моми, ергени, млади булки. Самото люлеене се извършва след обяд на Гергьовден. Люлките се правят от въже, вързано на плодно дърво в някой двор или на специално приготвени колове в махалата: [// *На Гергьовден засичат б'есплодни драв'а/ и б'езд'етни ж'еним/ а пак ср'ешту празнику называват стрькуви куприва на чл'еновит'е на симйата/ и сабал'ан гл'едат/ куйату й в'ес'ела/ той жа й здраф таз гудина (Сув)*//]

Гергьовденското хоро бележи края на празника и като негов заключителен момент, свързващ се с идеята за осигуряване плодородието и приплода, събира в едно цяло всички социални и възрастови групи на колектива. Хорото се играе в махалата или на мегдана. В някои села момите гадаят за бъдещата си женитба: [//*Млади умич'енца си гадаят// В харман'а търс'ат суган с три листа и ги р'ежат// Си загъдават пу ино лапинци (пу ср'едъта на суган'а) тис с когуту пурасниш с н'егу и ша бьдиш, ша са ужениш (Г)*// *Мумимти томйа д'ен натп'емват прьмст'ен'ти (Сув)*//].

Наблюденията върху функционирането на Гергьовденската обредност при българите от Южна Украйна показват и доказват, че традицията, за да осъществи приемствеността, издига за свой приоритет семейната обредна трапеза, а в последно време – и общоселищното честване с хора и концерти, като по такъв начин запазва и жизнеутвърждаващата, сплотяваща хората идея на празника.

ПРИЛОЖЕНИЕ 1. ОБРАЗЦИ НА ЗАПИСАНИТЕ ТЕКСТОВЕ

Текст 1. Гергьовден в Кулевча

[//*Гьоргувден са празнува шистоо майа// За то празник хорта думат/ чи саде на Гьорги му прайт курбан// Тва узнач'ава/ чи тва гул'ам празник за сичкити// Къкту ошти думат чи на Гьоргувден са искаруват вцити да са пасът// На то ден са дой най-напр'аш у'агнината вца/ пък незинту йагни гу колат за курбан// П'ервуту мл'аку са излива в риката да тич'е кту уда// Ошти на то празник са ходили на мижата/ там са збираха сас другуту българску селу Камчик/ / Са збираха сас сим'ити// Там мъжетата кулиха мъшки йагнита и вариша курбан// Курбану гу вари най-старта жина// Йагниту гу разд'алат на парчета и гу тургат да са вари ф гул'ам чиун на пирустийа// На миж'ата празнуваха не саде Гьоргувден/ ну и ошту главиха дицата/ си балакаха га ши бьди свадба// Ошти глидаха къв ш'а уруж'аю/ кту гаргата ши са гледа на нивата/ то ш'а слаб уруж'аю/ ми кту н'ама да са гледа/ тугава уруж'аю ш'а хубав// На Гьоргувден сичкити Гьоргувци празнуват своя ден/ Ут дванайси ч'аса нушт'а закач'ат да духадат да къпат имининнику// Той койту дуйде пераф/ му дават кръпа// Сетни сичкити ги викат да с'адат за стулом и ткай ц'ал ден духадат гости/ руднина// На то ден гости ни са вика/ тийа сами духадат//Чествува са в дена на християнскиия светец Георги койту е покровител на овчарити и стадата. Утрината кату станиши рану и връвши при дравата, йабалката, крушата, кутул'ата, куту има цьфнала късаи цв'ат. Куту има млади булки ги мийши пу лицету на мумичиту и думат, «Да бьдиш б'ала куту цв'ат, червена куту йабалка». Куту минува стаду с фци на чубану дават пударук. Гаргата куту фл'агни ф нивата значит ши има урожай. За това обичай избират первуту родимо мъжку йагни. Колат гу варът курбан. Гату сварът*

курбану начинават да раздават пу улицата на кумишити за здравии и урожай. Приготов'аниту става пр'ашни'а ден и по-р'атку на самийа ден. Забръква са с нов квас да са млечни фцити. Удата са носи ут млада булка или мума. Жината куйату м'аси л'абу убл'ака с чисти дрехи. Сичкити предмети за замесванету са измити да бѣди чисту житуту. Гату тестоту фтасва гу завиват с червена кръпа или женска риза – коту да са раждат женски йаганца. Удата с куйату жената си мий рац'ати а фъргат ф градината на животните. Обредните л'абове са пред-назначени за празнична трапеза за раздаване за здраве. На това празник гутоват курбан, хулудец, варену житу, баница риба и купуват ракийа!]

Варвара Кириловна Каланжова – 72 год., българка, образование средно, **Кул.**

Текст 2. Гергьовден в Городне (Чийшия)

[// Повнѣ муми б'айми съ търкал'айми пу тривѣтъ зѣ здрави, а и триви ликувити си бир'айа. Имаши ошти муми ут вич'артѣ нѣдр'ежѣтъ лозувѣ прѣчка и турѣтъ крътунка да съ сбира сока. И с н'егу дзѣрѣнтѣ си м'еат кусити да съ длѣги.

Тѣвна мѣгла припѣдна.

Дай ми, Божѣ, дай ми, ква ли годи рожбица, на д'ен лич'ен Герг'офд'ен. Дит'е зѣ курбан ни коли, зими йегни ш'ар'ану, чи гу курбан зѣкули.

Нѣ Герг'офд'ен тр'абѣ дѣ станѣтъ нѣприш бѣсмѣтаркити, рану, рану, дѣ идѣтъ нѣ мѣндрѣтъ с ш'ер'ени туйеги, уп'ечини туйеги, то ли ут салкѣм, то ли ут другу, чи ги упич'ѣтъ нѣ ог'анѣ силну, а чи дѣ рич'е дѣ удари кучи ли, влѣк ли, н'ешту си и дѣ ни съ сч'упи. Йакѣ туйагѣ, ш'ерини, ги нар'азувѣтъ кѣкту зѣмч'е. И иди с таа туйагѣ, съ упр'е нѣ туйагѣтъ, и съ прим'етни три пѣт'а – киди зайд'увѣни, киди изгр'авѣни, и дѣ съ тѣркулни пу русѣтъ.

Гату жѣ м'еси квасѣ, таѣ жина, аку имѣ фиданѣ дѣ ни раждѣ, мѣжѣ й жѣ викѣ: Ас ж гѣ утсичѣ. Пѣк т'а жѣ викѣ с тист'ени рѣц'е: Кво прайш ти б'е, нид'ей, т'а дугудина жѣ й б'алѣ, кѣкту рѣц'ети ми ут тисто ни съ виждѣтъ, тѣй и т'а ут цв'ат н'амѣ дѣ съ виждѣ. Той ду три пѣти жѣ майни, чут', чут', уж дѣ гѣ с'екни с брадѣтъ, пѣк т'а с'е уж н'амѣ дѣ давѣ... Значит т'а уж тѣй жѣ цѣфни.

Кумата й събуѣ тирликѣ, зѣ дѣ оди уже боса и дрѣпни гѣ зѣ кофтата, зѣ дѣ мой дѣ съ съблич'а. Ду Г'ерг'офд'ен т'а тр'абѣ дѣ оди със кофта и дѣ ни съ събува боса. Пудѣр тва кумата гѣ дѣр'авѣ – мѣнисти съ давѣши, гримнички, рокли, бѣр'есч'атѣ – койту квоту имѣ. Га гѣ събуѣ, куматѣ тур'а рублѣ в тирликѣ!]

Евелина Михайловна Чепразова – 62 год., българка, образование средно, **Чш.**

Текст 3. Гергьовден в Суворово

[//На Г'ерг'офд'ен/ кугату изгр'емѣ слѣнциту/ ѳрата са умѣват сас руса/ крас'ет помртити/ и вратѣти сас зил'ен цв'ет/ и ги украшават сас цв'етѣ!// Са ко̀ли а̀гни за курба̀н// На ро̀гч'ету му врѣзват св'еш'чица/ ту̀р'ат на вратѣ му звѣнч'ѣ/ или б'ала л'ѣнта на главата// на шийата с идѣн кунѣц врѣзват звѣнчѣ// То са прикад'ава/ и кугату са зако̀ли/ с кръфтѣ му т'е тр'а̀ба да упрѣска н'аква ѣстучна стина/ пра̀ват крѣсчита пу чу̀лата на дица̀та/ на врата̀та/ ѣли на стина̀та// Крѣфтѣ на а̀гнит'е са излѣва ф р'екѣта/ а пак ко̀калит'е му/ са зарѣват в зим'ѣ/ в мрав'ѣйник/ да са вѣд'ат уфц'ѣ ка̀кту муравѣнки// С'ѣтни/ ж'енур'ата/ гату упич'ѣт а̀гниту/ сѣчкити са збѣрат/ и са устроѣва ѳпшита трап'ѣза на маала̀та// По̀пу св'ѣти сѣчкѣю курба̀н/ и си кѣсва// И затѣ му да̀ват главѣчкит'е на а̀г'енцѣта// Пак ѳрата си празну̀ват/ си пѣйет/ и си ид'ѣтъ за здра̀ви// ѳпшѣтата трап'ѣза/ са устроѣва у н'акѣй хаз'ѣин дѣма/ в двѣру// На то̀йа д'ен/ удбѣват а̀ганц'ѣта/ и издѣват п'ѣрвѣту мл'ѣку/ расплѣшат са/ и закл'ѣчат но̀ви до̀говори с уфчѣрит'е и ра̀таит'е// Дица̀та са л'ѣл'ат на л'ѣлки/ врѣзани на ѳр'ѣхѣви дра̀в'ѣ!// Сѣчкити са т'ѣглат на кантѣр за здра̀ви// Мумѣти то̀йа д'ен натп'ѣват прѣст'ен'ти// На Г'ерг'офд'ен засѣчат б'еспло̀дни дра̀в'ѣ/ и б'езд'ѣтни ж'ѣни/ а пак ср'ѣшту празнику назывѣват стрѣку̀ви купрѣва на чл'ѣновит'е на симѣята/ и саба̀л'ан гл'ѣдат/ куйату ѣ в'ѣс'ѣла/ той жа ѣ здра̀ф таз гудѣна!]

Мария Ивановна Блѣцова Маджарова – 35 год., българка, образование висше, **Сув.**

Текст 4. Гергьовден в Криничне (Чушмелий)

[//Ш'ести май в нашту с'елу многу знам'енател'на и пузната дата – Г'ергиу ден. Той ката гудина са пада на идин д'ен, ни са м'ан'ава. Удзурантъ на този д'ен' ката инъ сим'яа коли младу агн'е. Кутроту първуту мъжску агн'е са уагни ,то и наричат за Г'ергиу д'ен. Бабата запал'а инъ св'аш и д'адуту и коли. Кат и закол'ат , бабата тупи пръсту си саз млада св'ежа кръу и утожда къшти при д'ацата да ги б'ал'азва на три м'асти, на лиц'ету, на ч'елуту , и на дв'ат'е лица. И казва: «Да бѣдити жуви и здрави на ц'ала гудина» Д'ацата кат са сабудит , тр'аба майката да им удражи малку коси уд кусъта. Туй нашту са прай за здрави и да растът косите по-убуу. На този празник са пич'е л'ап. Утгор'а на питата , бабата прай уд т'асту три парч'енца и ги слага. То ша бѣди за агн'енца мънички. И инъ закрив'ена пръчка тожи уд т'асту, то за уштар'ка (кирлига). Таквизаки пити аз лаб са пикът дв'а. Инъта са носи на ушт'ар'ат'а, да ги публагадарим за т'авната рабута, пак втор'ата вичартъ са слага на стуло. Напланни са крад'е мъничку д'ат'енци у руднинит'е, кумишиит'е. Бабата, л'ел'ата, каката двождат и з'емат д'ат'ату ут'ау. Пуд'ер' малку вр'ам'е майката на д'ат'ету утожда да си и з'ема и тр'аба да ги дари саз касинки и пишикир'а. Пак бабата купува н'ашита и игрушка на д'ат'ату. Найглавнуну йаст'е на този празник – **курбан** и сичкит'а сем'и на този д'ен гу готв'ат. Сначала са тур'а удъ да заври, налива са вътр'а идин лиен', тур'а са малку мас , лавроу лист, ч'ер пипер'. Пушта са урис и булгур да са надуй. Тур'а са утгор'а ц'алуту младу агн'е и закрива са сас фальга и главѣта са тур'а сигурну да са пич'е. Завашта да са пали пиштъ. Туй н'ашту прайат бабит'е. Тий са збират многу кумишийки у когутаси у т'ау и вътр'а инъ п'еш тр'аба да са пикът три лиен'а саз курбан. Напр'ат на този празник, ората са збират на улцата и р'ешават при когу тѣс гудина ша гулит. Кат са упич'е курбану, в'еки вичартъ, сичкит сем'и, износ'ат столуви, скомини на улцата. Слагат на ср'адѣта стуло, лийен'у ас курбану и втор'ата пита аз л'абу. Кром'е туй, слагат р'апичка, зил'ен лук, салати, р'ан, гарчица, патладжани и другу. Сичката сим'а с'ада за стол, найстариу чил'ак пракад'ава ас кандилка сичкит'е курбани. Чит'е мулитви. Р'ажси са питата аз л'абу и жин'ат'а си пудаваат пу ино парч'енци инъ на друга. Заваштат да йадѣт, пишт вину, танцуват, пуит. Н'акуй ут ерг'ен'ат'а на улцата на видан'у вързали въжа и тур'али инъ даскъ, пра'али л'ул'ка и катали момит'е на този д'ен'. Койту имал млада булка сим'ата, д'ету с'ади за столом, н'акутр'а кумишии з'емат йа за шийата ас касинка, и од'ат йа ут'ау. Булката тр'аба да ги дари сичкит'а, кой ша бѣди у кумиши'ата, ас касинки. Тѣй и са свѣрша този многу интир'есин д'ен', Г'ергиу д'ен. Две гудини надзади ас ма викаа на Гирг'овд'ен. Дай ми, Божси, дай ми, ква ли годи рожбица, на д'ен лич'ен Герг'офд'ен. Пудѣр Гирг'овд'ен тим'ел ни съ тур'алу. Аку сорук д'ен'а съ пупаждѣт ду Гирг'оф д'ен, жинатъ ни тр'абъ дѣ изл'авѣ пу рокль и ни тр'абъ дѣ оди босѣ пу тривѣтъ-нѣ тва м'асту, д'ету т'а жѣ стѣпи, н'амѣ дѣ раст'е тривѣ. Нѣ Герг'офд'ен тр'абъ дѣ станѣт нѣприши бѣсмѣтаркити, рану, рану. Ду Г'ерг'офд'ен т'а тр'абъ дѣ оди със кофта и дѣ ни съ събува боса. Св'ети Г'ерги л'ату носи, а Димитѣр – зима//]

Татяна Великова – 35 год., българка, образование висше, **Кр.**

ПРИЛОЖЕНИЕ 2: СПИСЪК НА СЕЛАТА И СЪКРАТЕНОТО ИМ НАЗВАНИЕ

(В курсив е дадено старото название на селото.)

Василивка (Вайсал) – **Вай** – Одеска област, Болградски р-н
 Виноградивка (Чумлекъой) – **Вч** – Одеска област, Тарутински р-н
 Виноградивка (Бургуджи) – **Вб** – Одеска област, Арцизки р-н
 Виноградне (Хасан-Батѣр) – **Хб** – Одеска област, Болградски р-н
 Главани – **Г** – Одеска област, Арцизки р-н
 Городне (Чийшия) – **Чш** – Одеска област, Болградски р-н
 Голиция – **Гл** – Одеска област, Болградски р-н
 Делжилер – **Дл** – Одеска област, Татарбунарски р-н
 Делен (Давлет-Агач) – **Дн** – Одеска област, Арцизки р-н
 Евгенивка (Арса) – **Е** – Одеска област, Тарутински р-н

Зоря (*Камчик*) – **З** – Одеска област, Саратски р-н
 Камянка (*Таибунар*) – **Кам** – Одеска област, Измаилски р-н
 Калчеве (*Калчева*) – **Кал** – Одеска област, Болградски р-н
 Кирнички (*Фънтъна-Дзинилор*) – **Кир** – Одеска област, Измаилски р-н
 Криничне (*Чушмелий*) – **Кр** – Одеска област, Измаилски р-н
 Кулевча – **Кул** – Одеска област, Саратски р-н
 Нови Трояни – **НТ** – Одеска област, Болградски р-н
 Ореховка (*Пандаклия*) – **Ор** – Одеска област, Болградски р-н
 Ривне (*Купоран*) – **Р** – Одеска област, Тарутински р-н
 Суворово (*Шикирли-Китай*) – **Сув** – Одеска област, Измаилски р-н
 Старий Троян – **СТ** – Одеска област, Болградски р-н
 Кубей – **Куб** – Одеска област, Болградски р-н
 Ярове (*Гюлмен*) – **Я** – Одеска област, Тарутински р-н

ЛИТЕРАТУРА

- Барболова, Колесник 1998:** Барболова З, Колесник В. *Говорът на българите в с. Кирнички, Бесарабия*. Одеса: «Астропринт». // **Barbolova, Kolesnik 1998:** Barbolova Z, Kolesnik V. *Govorat na balgarite v s. Kirnichki, Besarabiya*. Odesa: «Astroprint».
- Барболова 1999:** Барболова, З. *Българският говор в с. Червоноармейское (Кубей), Бесарабия*. Одеса: «Астропринт», 1999. // **Barbolova 1999:** Barbolova, Z. *Balgarskiyat govor v s. Chervonoarmeyskoe (Kubey), Besarabiya*. Odesa: «Astroprint», 1999.
- Български традиционен календар (=БТК) 2004:** Български традиционен календар. Илюстрирана енциклопедия. Под редакцията на доц. д-р Маргарита Василева. Пловдив: БАН, ЦБ на БАН/БЪЛГАРСКА ЕНЦИКЛОПЕДИЯ, Изд. ВИОН. // **Balgarski traditsionen kalendar (=BTK) 2004:** Balgarski traditsionen kalendar. Ilustrovanata entsiklopedia. Pod redaktsiyata na dots. d-r Margarita Vasileva. Plovdiv: BAN, TsB na BAN/ BALGARSKA ENTsIKLOPEDIYA, Izd. VION.
- Георгиева 2015:** Георгиева, С. *Българският преселнически говор в село Заря (Камчик), Украйна. Идиолекти. Речник*. Одеса: Астропринт. // **Georgieva 2015:** Georgieva, S. *Balgarskiyat preselnicheski govor v selo Zarya (Kamchik), Ukrayna. Idiolekti. Rechnik*. Odesa: Astroprint.
- Георгиева 2017:** Георгиева, С. *Народният календар на бесарабския българин: езиково-културно интерпретиране. Речник*. // *Проглас*. Кн.1. В. Търново: Университетско издателство „Св. св. Кирил и Методий“, 56–69.
- Колесник 2001:** Колесник, В. *Евгеновка /Арса/. Ономастика. Говор. Словарь*. Одеса: «Гермес». // **Kolesnik 2001:** Kolesnik, V. *Evgenovka /Arsa/. Onomastika. Govor. Slovary*. Odessa: «Germes».
- Колесник 2008:** Колесник, В. *Говорът на българите в с. Криничне (Чушмелий), Бесарабия. Речник*. Одеса: «Друк». // **Kolesnik 2008:** Kolesnik, V. *Govorat na balgarite v s. Krinichne (Chushmeliy), Besarabiya. Rechnik*. Odessa: «Druk».
- Колесник, Георгиева 2016:** Колесник, В. Георгиева, С. *Болгарські говірки Півдня України. Хрестоматія. Тексти*. Измаїл: «ІРБІС». // **Kolesnik, Georgieva 2016:** Kolesnik, V. Georgieva, S. *Bolgarsyki govirki Pivdnya Ukraini. Hrestomatiya. Teksti*. Izmail: «IRBIS».
- Легурска, Китанова 2008:** Легурска П., Китанова, М. *Тематичен речник на термините на народния календар*. София: Академично издателство «Проф. Марин Дринов». // **Legurska, Kitanova 2008:** Legurska P., Kitanova, M. *Tematischen rechnik na terminite na narodniya kalendar*. Sofia: Akademichno izdatelstvo «Prof. Marin Drinov».
- Речник 2018:** Барболова, З., Симеонова, М., Китанова, М., Мутафчиева, Н., Легурска, П. *Речник на народната духовна култура на българите*. София: „Наука и изкуство“. // Barbolova, Z., Simeonova, M., Kitanova, M., Mutafchieva, N., Legurska, P. *Rechnik na narodnata duhovna kultura na balgarite*. Sofia: “Nauka i izkustvo”.
- Стаменов 2011:** Стаменов, М. *Съдбата на турцизмите в българския език и българската култура*. София: „Изток–Запад“. // Stamatov, M. *Sadbata na turtsizmite v balgarskia ezik i balgarskar kultura*. Sofia: Iztok–Zapad.
- Топалова 2009:** Топалова, С. *Говорът на село Калчево Болградско, Бесарабия. Речник*. Одеса: «Друк». // **Topalova 2009:** Topalova, S. *Govorat na selo Kalchevo Bolgradsko, Besarabiya. Rechnik*. Odesa: «Druk».